

Göçmen gençlerde bağımlılık riski: Psikososyal risk, koruyucu süreçler ve müdahale yaklaşımları

Giriş

Göç, gençlerde madde kullanımı ve bağımlılık riskini artıran önemli bir faktördür. Göç deneyimi, travma, sosyal destek ağlarının bozulması ve kültürel uyum zorlukları gibi psikososyal süreçleri beraberinde getirir. Dünya genelinde zorla yerinden edilmiş kişi sayısının 120 milyonu aşması, bu konunun önemini vurgulamaktadır. Literatürde göçmen gençlerde bağımlılıkla ilgili çalışmalar artmakla birlikte, psikososyal risk faktörleri, koruyucu süreçler ve müdahale yaklaşımlarını bir arada ele alan kapsamlı çalışmalar sınırlıdır. Bu çalışma, göçmen gençlerde bağımlılık riskini üç boyutta incelemeyi amaçlamaktadır: psikososyal risk faktörleri, koruyucu süreçler ve müdahale yaklaşımları. Araştırma soruları şunlardır: Göçmen gençlerde bağımlılık riskiyle ilişkili temel psikososyal risk faktörleri nelerdir? Hangi koruyucu faktörler madde kullanımına karşı dayanıklılık sağlar? Literatür, bağımlılığı azaltmaya yönelik müdahale yaklaşımlarını nasıl ele almaktadır?

Araştırma Tasarımı ve Yöntemler

Bu çalışma, tematik doküman analizine dayalı bir anlatı derlemesi olarak yürütülmüştür. Literatür taraması Web of Science, Scopus ve Google Scholar veri tabanlarında yapılandırılmış bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Taramada 'göçmen gençler', 'mülteci ergenler', 'göç', 'madde kullanımı', 'bağımlılık', 'psikososyal risk' ve 'koruyucu faktörler' anahtar kelimeleri kullanılmıştır. Dahil edilme kriterleri: 2000-2026 yılları arasında yayımlanmış, hakemli, göçmen veya mülteci gençlerde madde kullanımı, bağımlılık veya ilgili psikososyal süreçlere odaklanan çalışmalar; ayrıca travma, ruh sağlığı, kültürleşme, dayanıklılık ve sosyal uyum konularını bağımlılık riskiyle kavramsal olarak ilişkilendiren çalışmalar. Hariç tutma kriterleri: genç nüfusa odaklanmayan, tam metnine erişilemeyen ve bağımlılık riskiyle kavramsal ilişkisi olmayan çalışmalar. Veri tabanı taramalarında toplam 140 çalışma belirlenmiş; başlık, özet ve tam metin incelemesi sonucunda 35 çalışma dahil edilmiştir. Seçilen çalışmalar tematik doküman analiziyle incelenmiş ve üç ana tema etrafında organize edilmiştir: (1) psikososyal risk faktörleri, (2) koruyucu süreçler ve (3) müdahale yaklaşımları.

Bulgular

Bulgular, göçmen gençlerde bağımlılık riskinin üç ana tema tarafından şekillendirildiğini göstermektedir. Psikososyal risk faktörleri bireysel (travma öyküsü, duygu düzenleme güçlüğü), gelişimsel (kimlik karmaşası, akran etkisi), bağlamsal (yerinden edilme, dil engelleri), ailesel (ebeveyn rolünün zayıflaması, aile içi çatışma) ve sosyal-yapısal (ayrımçılık, sosyal dışlanma) düzeylerde ortaya çıkmaktadır. Koruyucu süreçler arasında aile desteği, ebeveyn-çocuk iletişimi, etnik kimlik, duygu düzenleme becerileri, okul bağlılığı, akran desteği, kültürel değerler ve dini normlar yer almaktadır. Müdahale yaklaşımları aile temelli (ebeveynlik becerileri, aile katılımı), kültürel olarak uyarlanmış (dil, kimlik, kültürel normlar), travma odaklı (duygu düzenleme, psikopatolojiyi azaltma) ve dijital erişilebilirlik odaklı (çok dilli uygulamalar, erken müdahale) olarak sınıflandırılmıştır. Bulgular, bağımlılık riskinin tek boyutlu olmadığını, aksine çok düzeyli ve bağlama duyarlı bir süreç olduğunu vurgulamaktadır.

Sonuç

Bu çalışma, göçmen gençlerde bağımlılığı göç deneyimiyle şekillenen psikososyal süreçlerin kesişiminde yeniden kavramsallaştırmaktadır. Bağımlılık, bireysel bir sorunun ötesinde travma, sosyal çevre, aile süreçleri ve yapısal koşulların etkileşimiyle ortaya çıkan çok boyutlu bir olgudur. Risk faktörleri bağımlılık olasılığını artırırken, koruyucu süreçler bu etkileri tamponlamakta; müdahale yaklaşımları ise bu alanlar arasındaki dinamik ilişkiyi dönüştürme potansiyeli taşımaktadır. Literatürde bağımlılığın sıklıkla ölçülebilir bir sonuç olarak ele alındığı, madde kullanımına yüklenen öznel anlamların ve bu anlamların evrildiği psikososyal koşulların yeterince incelenmediği görülmektedir. Gelecek araştırmalar, müdahale odaklı ve bağlama duyarlı desenlere, özellikle dijital ortamlar, akran ağları ve gençlik alt kültürleri gibi yeni alanlara odaklanmalıdır.

Anahtar kelimeler: göçmen gençler, bağımlılık, psikososyal risk faktörleri, koruyucu süreçler, müdahale yaklaşımları